

Sociale woonwijken als Groenblauwe Parels

Gefinancierd door
de Europese Unie
NextGenerationEU

‘Sociale woonwijken als Groenblauwe Parels’

- Het project ‘Na(b/t)uurschap’
- Leerlessen voor opschaling
- Begeleidingsaanbod VIBE

Coördinatie

VIBE vzw is een netwerkorganisatie die bouwprofessionals ondersteunt om projecten en organisaties duurzaam te ontwerpen en te realiseren in harmonie met mens en natuur.

Participatie

Comisol is een adviesbureau dat via sterke stakeholderverbinding, co-creatie en échte participatie burgerprojecten, organisaties en bedrijven ondersteunt in klimaat- en zorggedreven projecten rond vergroening, verblauwing en duurzaamheid.

Ontwerp

Stramien cv is een interdisciplinair ontwerp bureau, actief op het terrein van architectuur, ruimte en participatie. De integratie van deze disciplines is hun sterkste drijfveer.

Multiplicator

Breekijzer vzw is een organisatie die via campagne, kennisdeling en samenwerking met lokale overheden actief een onthardingscultuur opbouwt om ruimte te maken voor meer leven, water en natuur.

‘Na(b/t)uurschap’

Criteria ‘Groenblauwe Parels’

Ontharding

- Halfdoorlatende verharding ≠ ontharden

Groene inrichting

- aandacht voor biodiversiteit, inheemse of streekeigen en bestuiversvriendelijke beplanting
- doordachte aanpak voor het beheer ervan

Blauwe inrichting

- watercaptatie en -infiltratie die bij voorkeur via natuurgebaseerde oplossingen

Participatie en Multiplicatoreffect

- versterken van onthardingscultuur

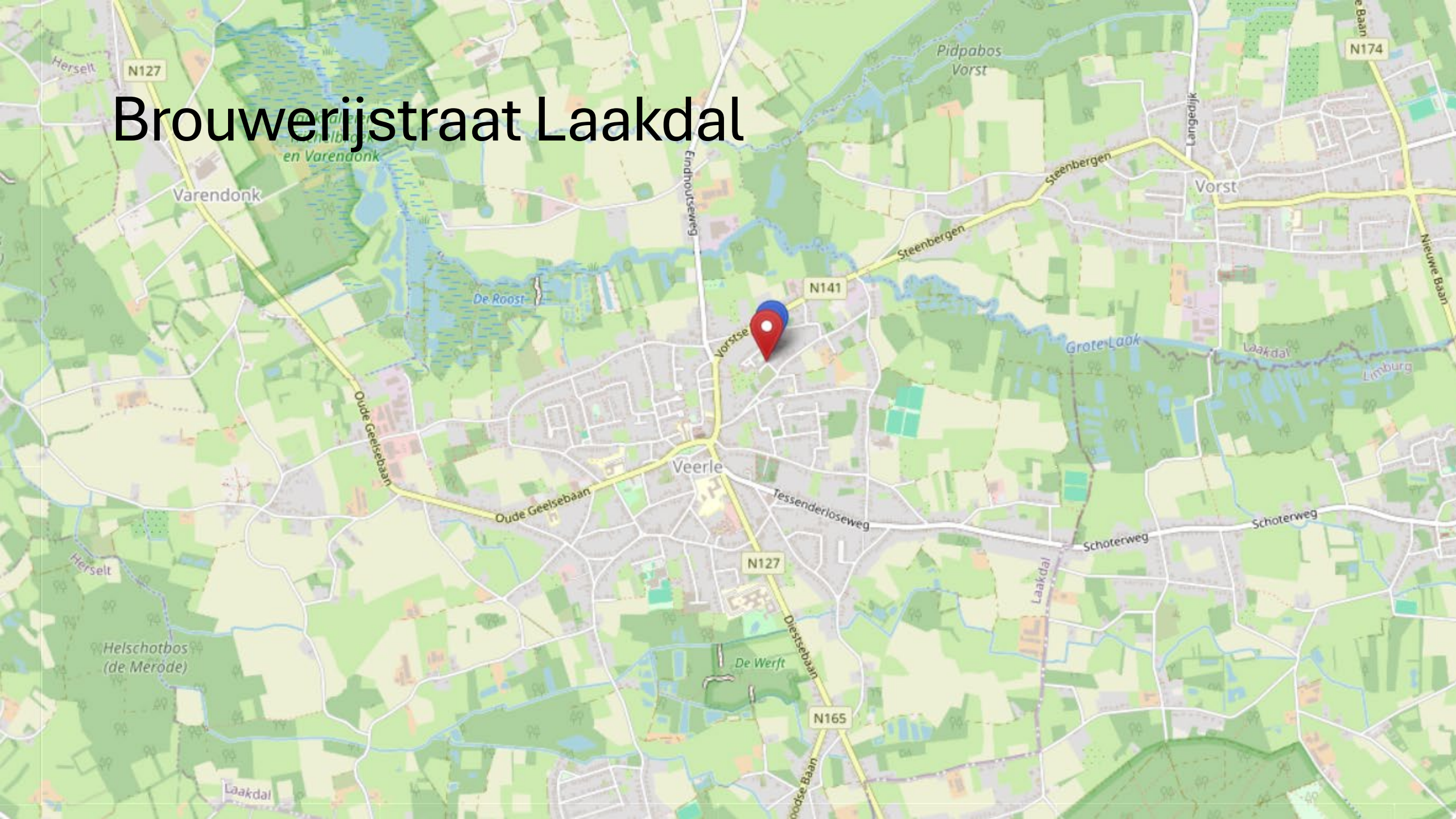
2 subprojecten

- De Ideale Woning > Thuisrand – Ernest Staesstraat Edegem
- De Zonnige Kempen > Leefgoed – Brouwerijstraat Laakdal

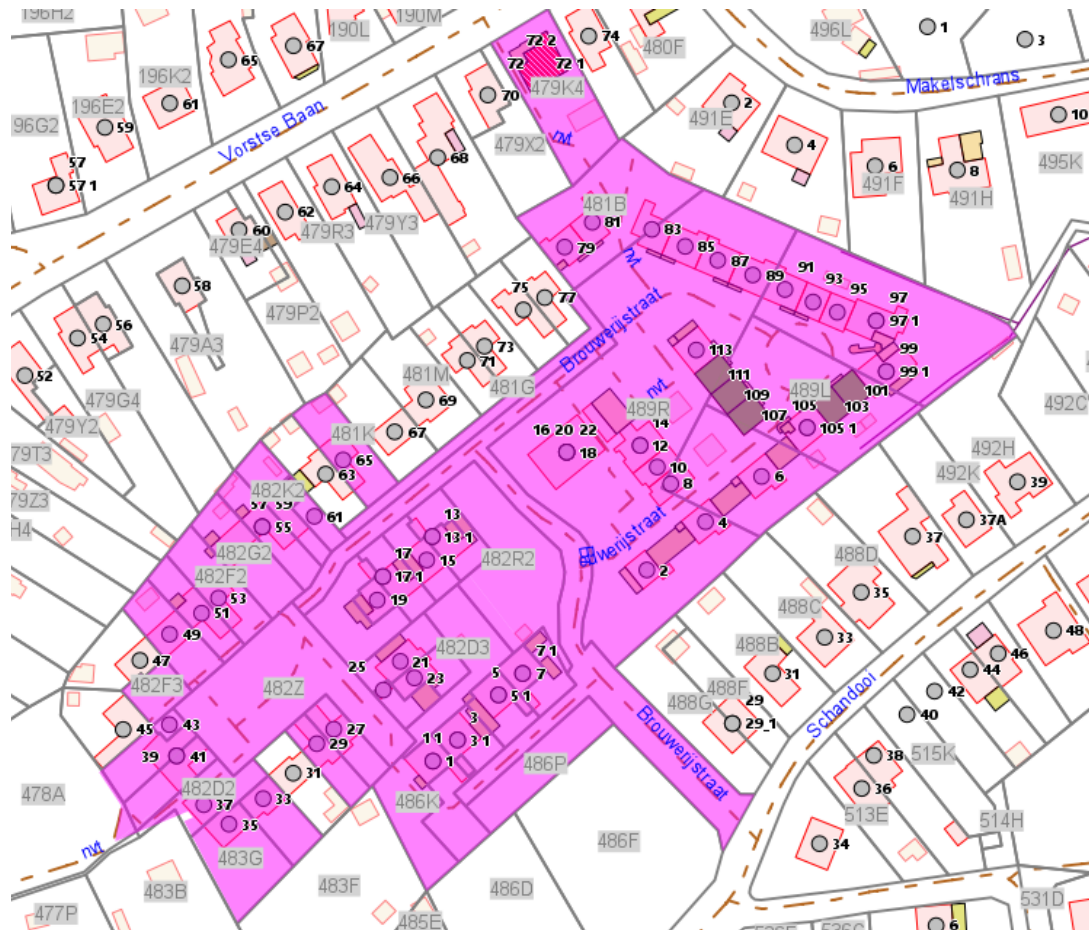

Brouwerijstraat Laakdal

Brouwerijstraat Laakdal

- Aanleg: 1998-2008
- 65 sociale huurwoningen (paars) (Leefgoed)
- 10 private woningen (wit)
- Wegenis werd overgedragen aan gemeente

ONTHARDINGSOPPERVLAKTE

ONTHARDEN

- » zorgt voor verkoeling in de wijk.
- » meer groen is beter voor de gezondheid.
- » water kan beter infiltreren.
- » creëert autoluwe zones

BIJVRIENDELIJK ONTWERP

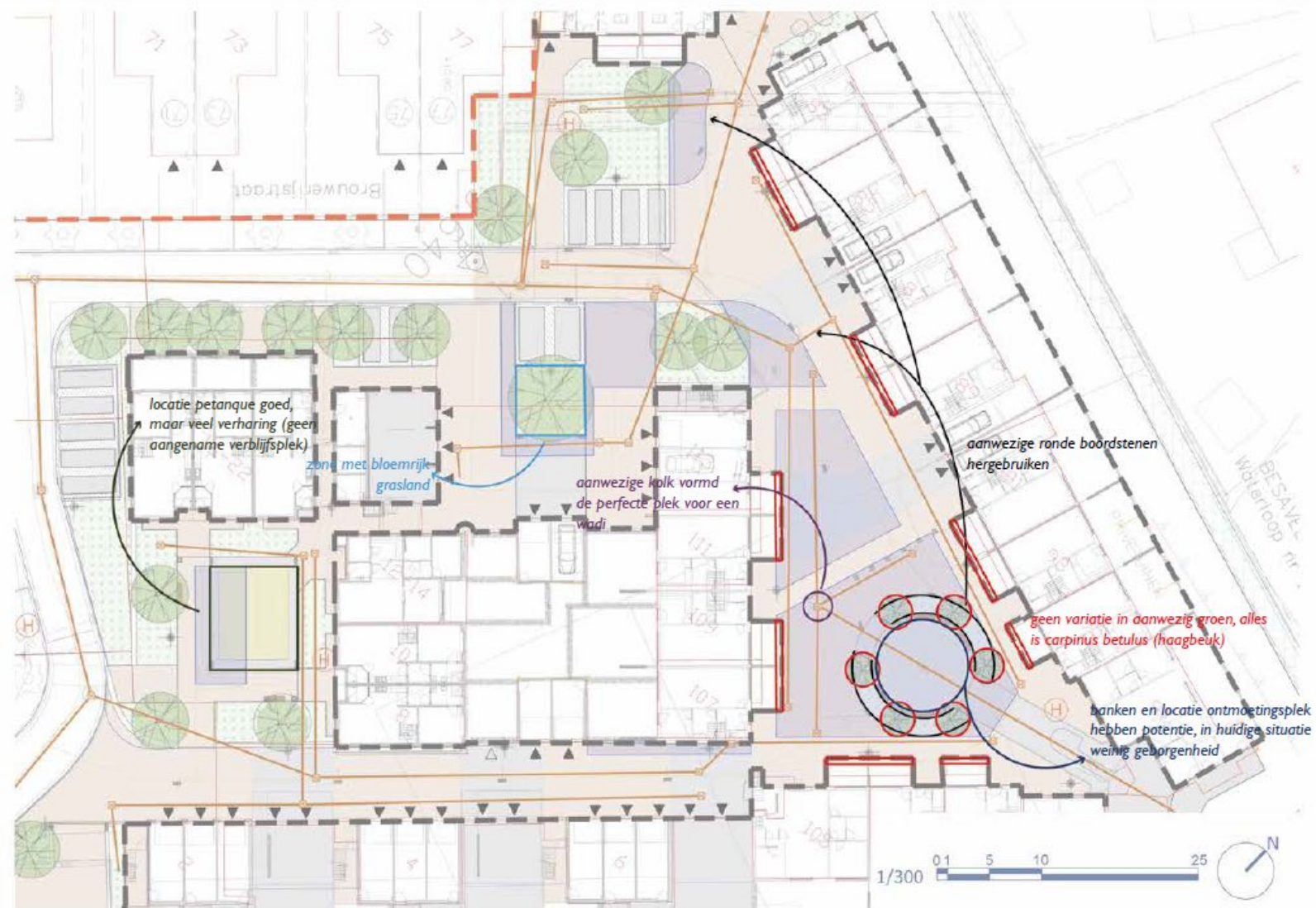
- » meer biodiversiteit.
- » jaar rond bloei.
- » meer gelaagdheid in de beplanting.

GEBRUIK

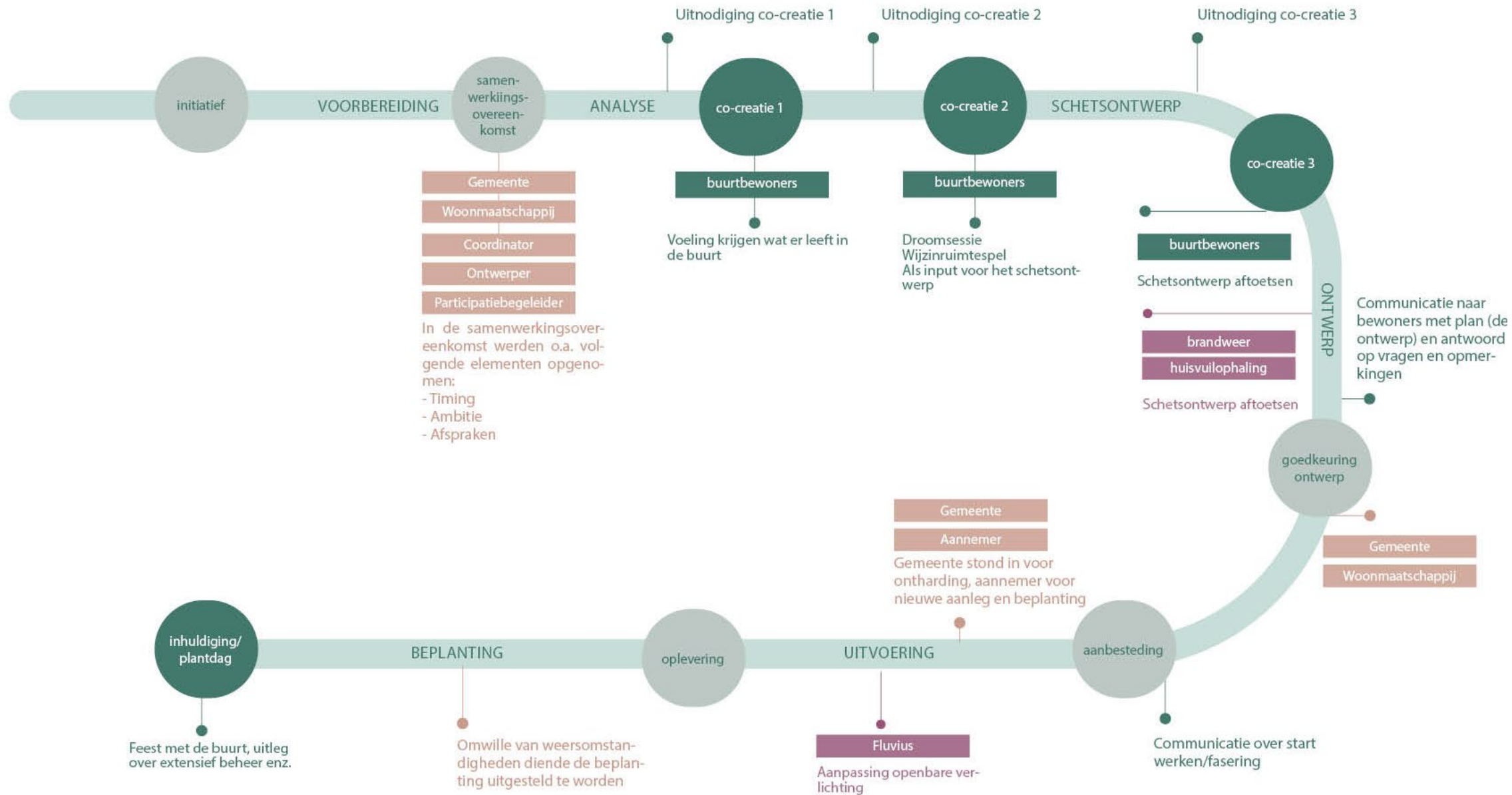
- » collectief gebruik ter verbetering voor sociaal contact.
- » inrichten voor diverse leeftijden en behoeften.
- » esthetisch aantrekkelijke wijk maken.

ANALYSE

SCHETSONTWERP

Groenblauwe Parel Brouwerijstraat

Buimte voor water

Onze wijk ligt laag, waardoor we extra gevoelig zijn voor wateroverlast bij hevige regen. Daarom hebben we ter hoogte van het driehoekige pleintje een infiltratiekom aangelegd. Dat is een verlaagde plek in de grond waar regenwater langzaam in de bodem zakt, in plaats van op straat te blijven staan. Zo lopen straten minder snel onder.

Wist je dat...

Ruimte voor waterinfiltratie is geen overbodige luxe. Door de klimaatverandering krijgen we steeds vaker te maken met hevige regenbuien. Vroeger regende het gemiddeld 4 keer per jaar heel hard. Tegen 2050 kan dat al 10 keer per jaar zijn! Ook worden die buien natter: waar we nu gemiddeld 31 liter water per vierkante meter krijgen tijdens een bui, kan dat tegen 2050 al 35 liter zijn. Bij extreme buien kan dat zelfs oplopen tot 76 liter – dat is 8 emmers water per vierkante meter!

Meer leven in de wijk

We hebben ook bewust gekozen voor planten die goed zijn voor dieren. Dat noemen we biodiversiteit: veel verschillende planten en dieren die samen een gezond geheel vormen. Meer bloemen trekken bijen, vlinders en vogels aan, en die helpen op hun beurt om planten en bomen gezond te houden.

Concreet betekent dit:

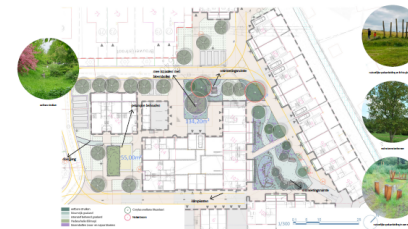
- Er bloeien nu het hele jaar door bloemen, dankzij bloembollen voor elk seizoen en een bloemrijk grasland.
- De beplanting heeft nu verschillende hoogtes – van bodembedekkers tot struiken – waardoor er meer schuilplekken en nestgelegenheden zijn voor kleine dieren.

Even geduld

Het zaaien en planten is afgerond, maar de natuur heeft tijd nodig. Het duurt nog even voor alles mooi is uitgegroeid. De wijk zal er met de maanden steeds beter uitzien – dus houd het in de gaten!

SCHETSONTWERP

Nog geplande werken

Het inzaaien is afgerond, maar het duurt natuurlijk nog even voordat alles mooi is uitgegroeid en je kunt genieten van het groen. Even geduld hebben dus!

Wat staat er nog op de planning?

Bloembollen voor extra kleur

In november 2026 zal de gemeente samen met buurtbewoners bloembollen planten. De meeste bloembollen kan je namelijk enkel in het najaar planten, zoals narcissen, tulpen, en sneeuwklotjes. We kijken nu al uit naar een kleurrijk voorjaar 2027!

Extensief groenonderhoud: hoe houden we onze wijk mooi?

Nu onze wijk nog groener is, willen we dat natuurlijk zo houden. Daarom wordt het groen **extensief onderhouden**. Dat betekent dat we het groen op een natuurlijke manier behouden, met zo min mogelijk ingrepen. Hier is wat dat precies inhoudt:

Minder maaiwerk

Het gras wordt **minder vaak gemaaid** (2x per jaar), zodat bloemen en planten de kans krijgen om te bloeien en zaden te verspreiden. Dat trekt insecten en vogels aan, wat weer goed is voor de biodiversiteit. Het maaisel wordt daarbij afgevoerd om de bodem wat schraler te houden, wat zorgt voor nog meer bloemen.

De gemeente blijft het groen onderhouden en neemt dit mee in een ander project waarin zij ervaring opdoet met het beheer van bloemrijk graslanden. Daarbij worden ook externe partners betrokken.

Natuurlijke begroeiing

We hebben een aantal struikblokken laten weghalen en plantvakken uitgebreid om plaats te maken voor een meer **losse struiken, wilde bloemen en kruiden**. Dat ziet er niet alleen mooi uit, maar is ook nog eens goed voor de natuur.

Duurzaamheid

Extensief groenonderhoud is niet alleen beter voor de natuur, maar ook voor ons allemaal. Het betekent:

- Minder kosten, omdat er minder machines nodig zijn.
- Minder milieubelasting, omdat we minder water en energie verbruiken. Daarnaast slaat een bloemrijk grasland meer CO₂ op, waardoor de lucht ook schoner wordt.

Dij maakt het verschil

De wijk is veranderd. Nu is het aan ons om er samen van te genieten én voor te zorgen. Gelukkig zijn daar geen grote inspanningen voor nodig.

Laat je tuin of balkon een beetje wilder worden. Een hoekje met wilde bloemen is een feest voor bijen en vlinders. Snoei struiken en planten niet te kort, zodat ze kunnen bloeien en vruchten dragen. En het allerbelangrijkste: kom buiten. Gebruik de nieuwe pleintjes en groene plekken. Zet een stoel buiten, drink een koffie met een buur, laat de kinderen spelen. Een wijk leeft door haar mensen.

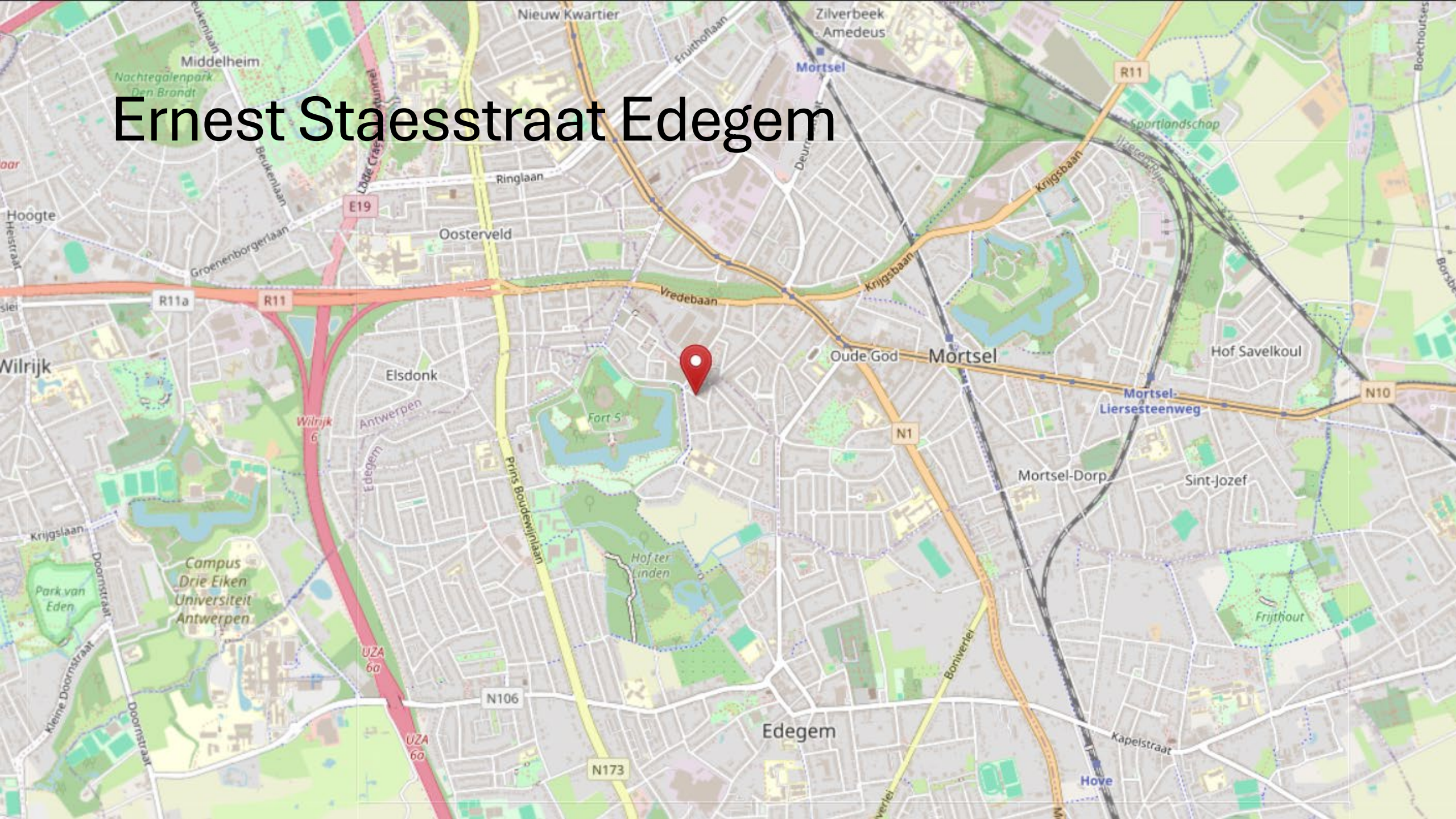
Hier vind je tuintips en inspirerende voorbeelden om je op weg te helpen!

Want een fijne wijk maak je niet alleen - die maak je samen.
De wijk is veranderd. Nu wij nog.

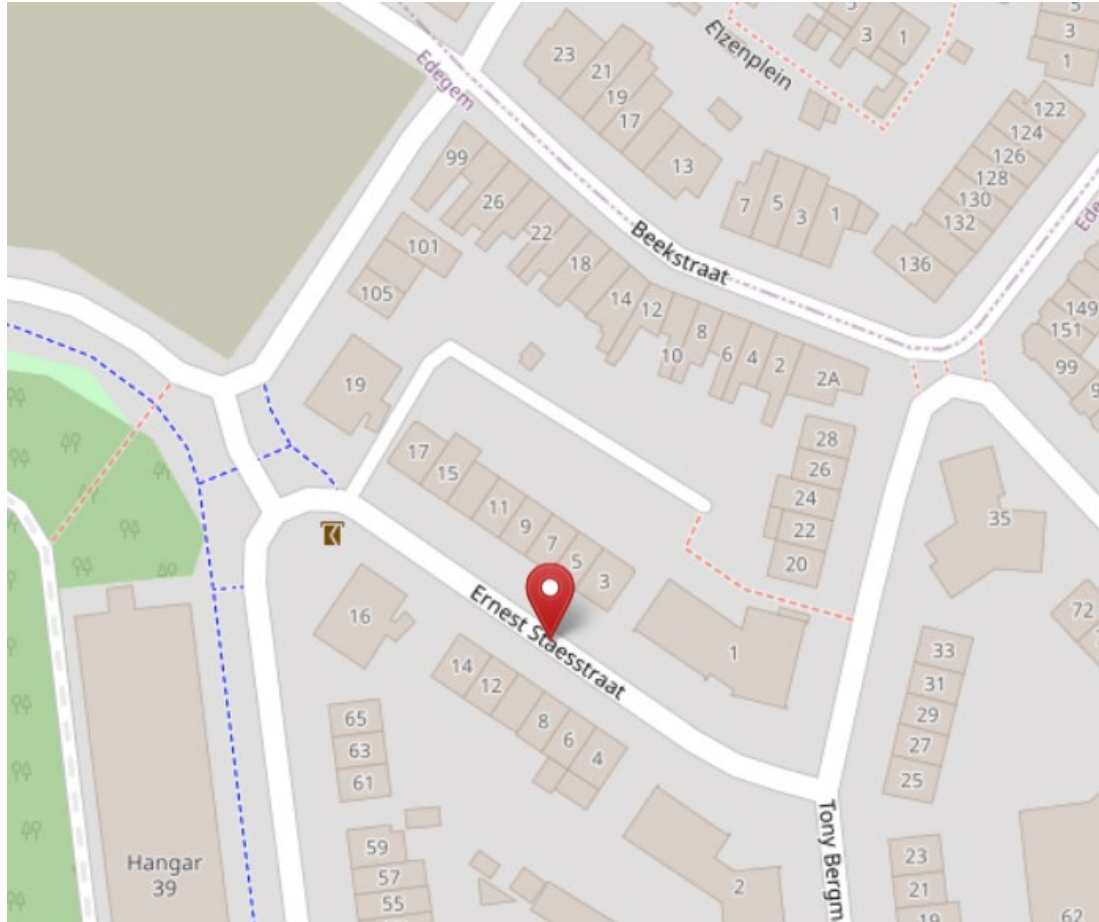

Ernest Staesstraat Edegem

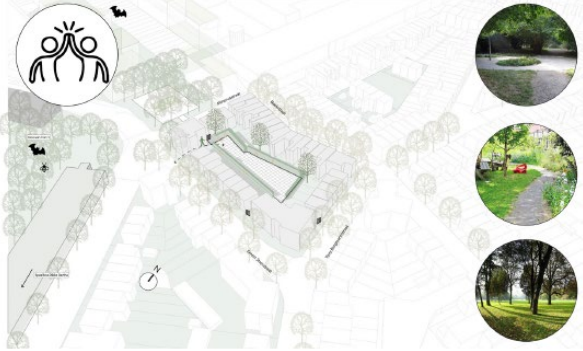
Ernest Staesstraat Edegem

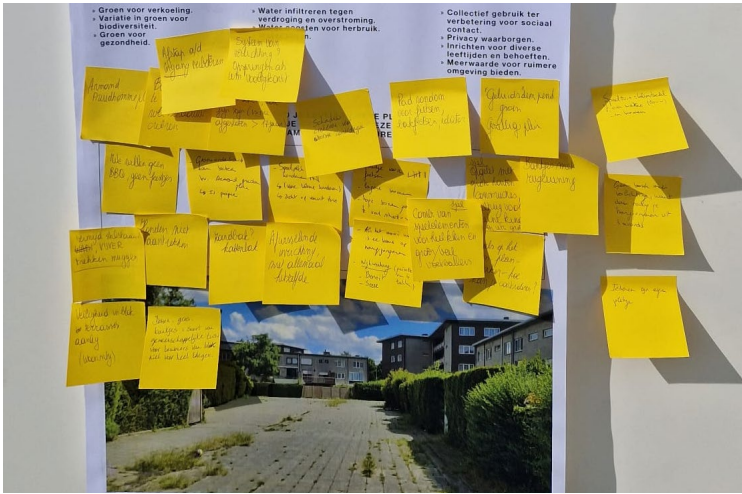
- Aanleg: 1964
- 21 sociale huurwoningen en 64 appartementen (Thuisrand)
- 21 private woningen
- Binnenplein is eigendom van Thuisrand

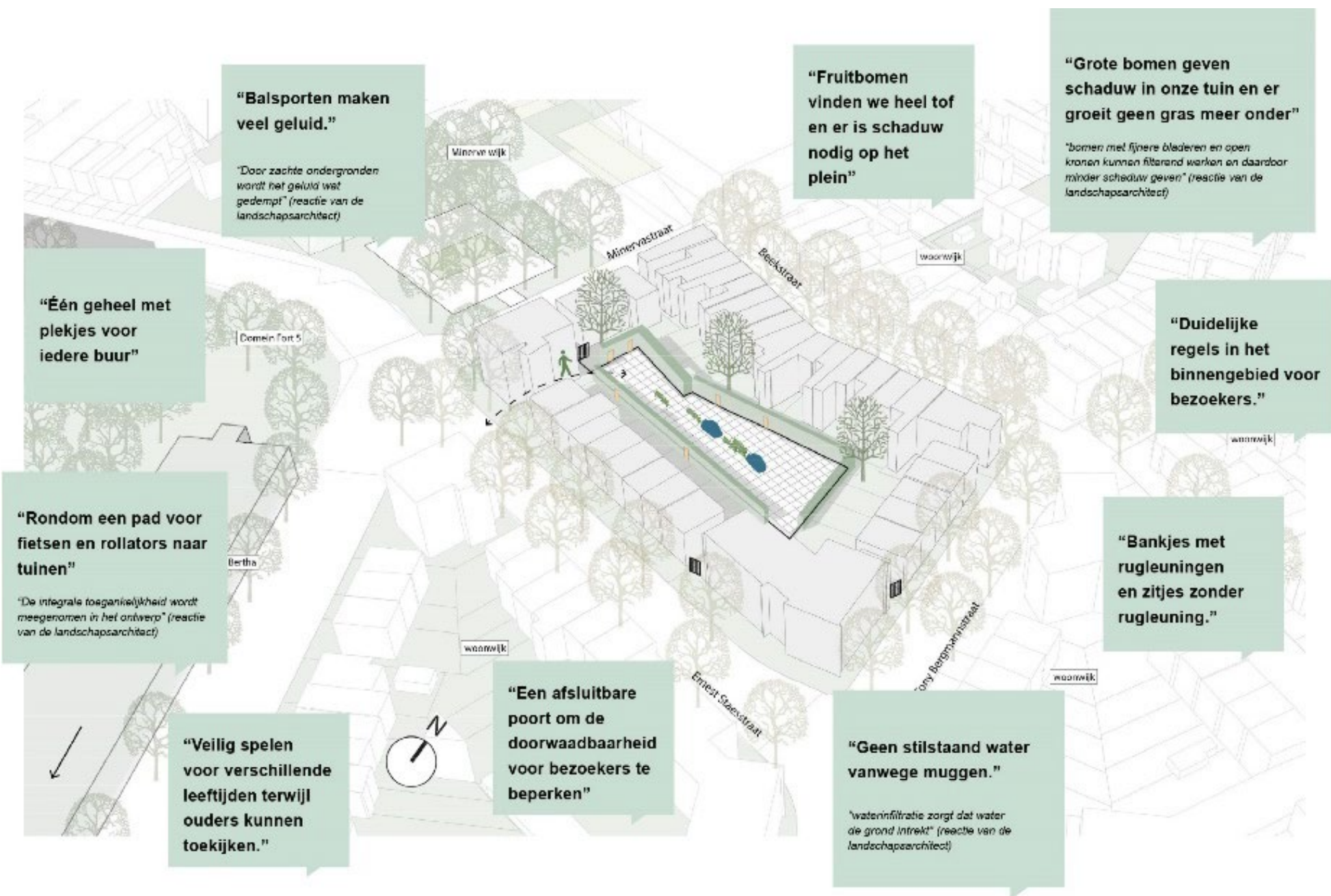
Van betonplein naar groene oase Denk je mee?

Zaterdag 30 september tussen 10u en 13u, binnengebied Ernest Staesstraat

We voorzien een hapje en drankje en weten het dus graag als je er bij bent. Geef een seintje via edegem@thuisrand.be

“Balsporten maken veel geluid.”
“Door zachte ondergronden wordt het geluid wat gedempt” (reactie van de landschapsarchitect)

“Fruitbomen vinden we heel tof en er is schaduw nodig op het plein”

“Grote bomen geven schaduw in onze tuin en er groeit geen gras meer onder”
“bomen met fijnere bladeren en open kronen kunnen filterend werken en daardoor minder schaduw geven” (reactie van de landschapsarchitect)

“Één geheel met plekjes voor iedere buur”

“Duidelijke regels in het binnengebied voor bezoekers.”

“Rondom een pad voor fietsen en rollators naar tuinen”
“De integrale toegankelijkheid wordt meegenomen in het ontwerp” (reactie van de landschapsarchitect)

“Bankjes met rugleuningen en zitjes zonder rugleuning.”

“Veilig spelen voor verschillende leeftijden terwijl ouders kunnen toekijken.”

“Een afsluitbare poort om de doorwaadbaarheid voor bezoekers te beperken”

“Geen stilstaand water vanwege muggen.”
“waterinfiltratie zorgt dat water de grond intrekt” (reactie van de landschapsarchitect)

Multiplicator: gesprekken

VVSG

BWMSTR

Multiplicator: artikels

DOSSIER

Sociale woonwijken als groenblauwe parels

Eva Heuts, VIBE en Anton Christiaens, Breekijzer

Een kaal en verhard openbaar domein is typisch voor Vlaamse sociale woonwijken. De landschappelijke kwaliteiten zijn beperkt en extra gevoelig voor weerextremen, zoals hittestress. Hier liggen grote kansen om te ontharden en vergroenen. Het project Na(b/t)uurschap, een van de veertien geselecteerde projecten binnen de subsidieoproep Groenblauwe Parels van het Departement Omgeving, zette hierin stappen door de buitenruimte in twee wijken te transformeren.

Sociale woonwijken als groenblauwe parels

De gemiddelde sociale woonwijk in Vlaanderen wordt vaak gekenmerkt door een kaal openbaar domein vol verharding. De wijken lichten donkerrood op in hittestresskaarten en zijn extra gevoelig voor de gevolgen van de klimaatverandering. Hier liggen grote kansen om te ontharden, te vergroenen en om de leefomgeving gezonder en meer klimaatrobuust te maken, zeker nu er zich in veel sociale woonwijken een grote renovatiegolf opdringt. Tegelijk is het niet altijd vanzelfsprekend om bewoners of omwonenden van die kansen te overtuigen, en zijn deze buitenruimtes vaak het resultaat van een rationaliseringssoefening waarbij extra groenbeheer werd vermeden.

In deze context vond Na(b/t)uurschap plaats, een project binnen de subsidieoproep Groenblauwe Parels van Departement Omgeving waarbij de buitenruimte in twee sociale woonwijken in Edegem (binnengebied aan de Ernest Staesstraat) en Laakdal (Brouwerijstraat) werden onthard en vergroend. VIBE en Breekijzer sloegen daartoe de handen in elkaar met Comisol, Stramien, woonmaatschappijen Thuisrand en Leefgoed en de gemeente Laakdal. De ervaringen uit deze pilotprojecten voeden de overkoepelende doelstelling om ook een transitie binnen de sector van sociale

woonmaatschappijen te stimuleren. Hier stellen we de eerste projectresultaten voor, met specifieke aandacht voor de belangrijke rol die lokale besturen kunnen opnemen. Op onze studiedag van 23 april gaan we daar dieper op in, met een werkbezoek aan Laakdal.

Biodivers groen en extensief beheer: tweemaal winst

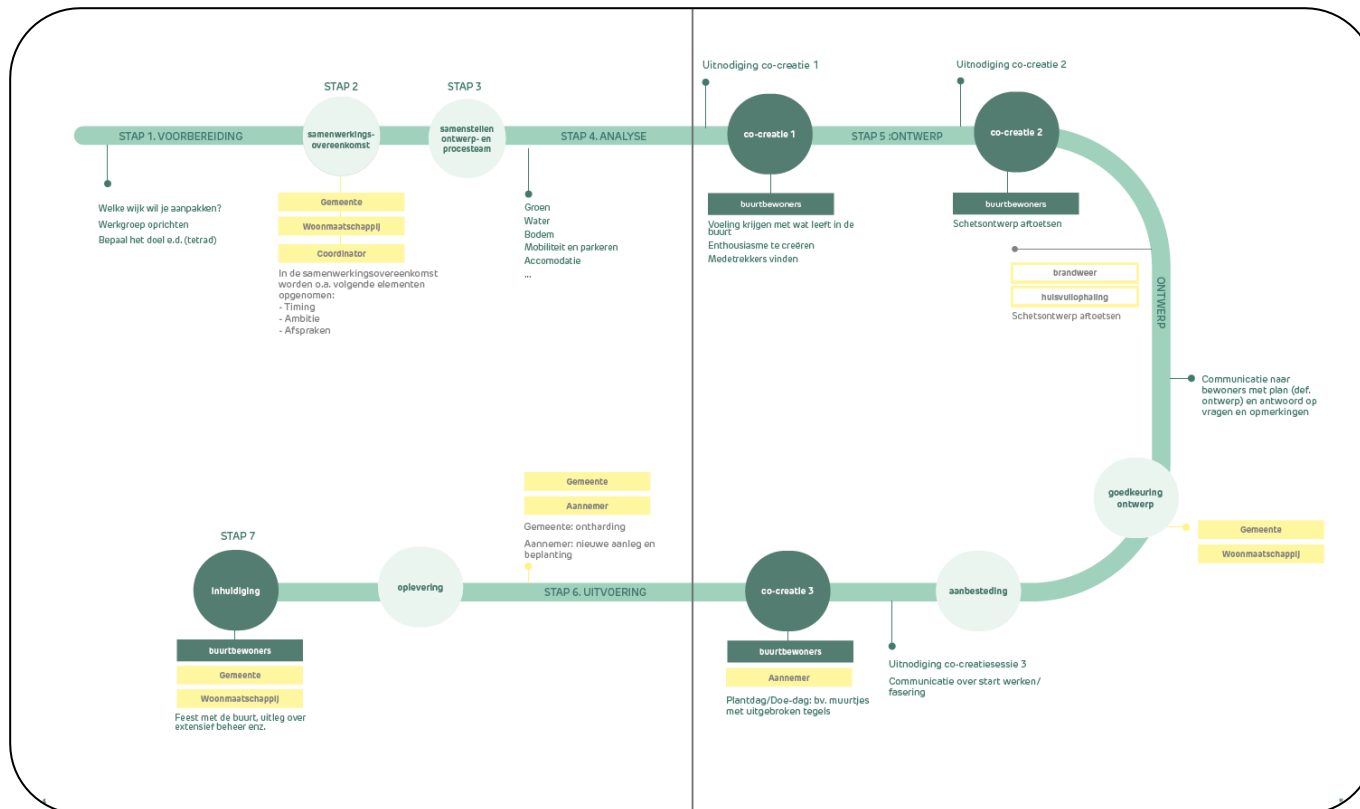
De onthardingsprojecten werden gekoppeld aan een biodivers groenontwerp, met aandacht voor extensief beheer en dus weinig onderhouds-nood. In Edegem werd het volledig verharde binnengebied omgevormd

tot een avontuurlijke tuin met een infiltratiekom voor betere waterhuishouding, speelelementen, bomen, eetbare planten, zitelementen en waterdoorlatende paadjes naar de omliggende tuinen. Het groenontwerp had aandacht voor gelaagdheid, aantrekkelijkheid doorheen de seizoenen, een lange bloeihoog en de integratie in de ruimere groenstructuur. In Laakdal werd op ver-

Laakdal: Tijdens co-creatie sessie 2 nodigden we buurtbewoners uit om vanuit verschillende perspectieven na te denken over hoe hun wijk verbeterd kon worden.

Multiplicator: stappenplan

Stap 1: Voorbereiding

- Welke wijk wil je aanpakken?
- Werkgroep oprichten
- Bepaal beweegreden, doel, richting en instrument

Stap 2: Samenwerkingsovereenkomst

Stap 3: Aanstellen ontwerp- en processteam

Stap 4: Analyse

- Co-creatiemoment 1
- Analyse van de plek
- Debriefing co-creatiemoment 1

Stap 5: Ontwerp

- Schetsontwerp
- Schetsontwerp aftoetsen
- Co-creatiemoment 2
- Communicatie

Stap 6: Uitvoering

- Co-creatiemoment 3
- Ontwerp
- Goedkeuring ontwerp
- Communicatie
- Aanbesteding
- Uitvoering
- Infobrochure

Stap 7: Inhoudiging

- Co-creatiemoment 4
- Beheer

Leerlessen voor opschaling

Sociale woonwijken = onthardingskansen

Nood

- Grote renovatieopgave
- Sociale uitdagingen >> extra groot belang kwaliteitsvol openbaar domein

Kans

- Klimaatrechtvaardigheid
- Vaak heel veel (ook overbodige) verharding
- Eenvoudige eigendomsstructuur (woonmaatschappij + gemeente)

Ontharding: verwachte en onverwachte meerwaarde

‘Groenblauwe’ meerwaarde ...

- Klimaatadaptatie (minder wateroverlast, droogte, hitte)
- Gezonde bodem en watersysteem
- Sterkere biodiversiteit

... versterkt mensen

- Gezondere leefomgeving: fysieke en mentale gezondheidswinst
- Kwaliteitsvolle publieke ruimte
 - **Ontmoetingsplek**
 - **Geluidsdemping en akoestiek**
 - **En andere locatiespecifieke meerwaarde**

(en neemt toe met het aantal groeiseizoenen)

(en kost minder dan verharding)

Kosten/baten optimaliseren door slim te ontharden

Ontharden gaat (in Vlaanderen) gepaard met onzekerheid over de ondergrond

- Wat zit er onder de toplaag?
- Dikte en samenstelling van de fundering/steenpuinlaag variëren sterk. Vervuiling?

Streven naar een gesloten grondbalans

- Grond- en materialenverzet zijn kostprijsbepalend
- ‘Guerilla ontharding’: aanwezige verharding lokaal verwerken indien mogelijk
- Boven- én ondergrondse verharding

MAAR: nood aan staalnames!
(en een ontwerp, uitvoering en beheer met kennis van zake)

Ontwerpkraacht vereist (en goede aanleg en beheer)

Ontharding en een sterk groenontwerp vereisen kennis en maatwerk. En dus een geschikte ontwerper, die veel vinkjes tikt:

- Klimaatrobuust;
- Biodivers en extensief in beheer;
- ‘Guerilla ontharding’;
- Open voor participatie.

Meer investeren in het groenontwerp = (meestal) goedkoper op levenscyclusniveau!

(p.s. Uitdaging: ook aannemers en beheerders begrijpen de keuzes van het groenontwerp)

Ontharding en meerlagig groen: restruimte of een uitgangspunt?

1° Overdadige verharding, om groenbeheer te vermijden
→ kansen grijpen en slim ontharden

2° ‘Botsende’ ruimtevragen: ruimte voor groen en kwaliteitsvol openbaar domein in balans met ruimte voor ..

- Hulp- en ophaaldiensten
- Integrale toegankelijkheid
- Parkeerbehoefte en bovengronds parkeren

Meer ruimte voor ontharding en vergroening, hoe?

- Collectieve buitenruimte, minder privé tuinen; Geclusterd parkeren
- Mobiliteitsbeleid dat inzet op alternatieven (deelwagens, OV, ...); Aangepaste parkeernormen (lager wagenbezit)
- Beleidskeuze: voor wie richten we het openbaar domein in?

Belangrijke bedenkingen:

(1) Ondergronds parkeren dan maar? Meer plaats voor groen, maar .. veel meer uitstoot, energie en materialen, een stuk duurder en onomkeerbaar.

(2) Anticiperen op stijgende ambitie: verharding omkeerbaar aanleggen!

Participatie: uitgaan van momenten i.p.v. traject

Participatie verbetert (het draagvlak voor) de onthardingsprojecten

- Bezorgdheden over mobiliteit zijn de grootste struikelblokken (parkeren)..
- .. maar biedt ook kansen (verkeersveiligheid, te hoge snelheden)

Verschillende momenten, verschillende participanten

- Huurders vs eigenaars; projecten met lange doorlooptijd; ..
- Doe-momenten, zoals groen aanplanten of tegelbanken maken, versterken eigenaarschap (en optie tot medebeheer?)

Samenwerking gemeente-woonmaatschappij van groot belang!

- Betrokkenheid van buurtwerkers of medewerkers woonmaatschappij! (vertrouwenspersonen)
- Bij participatiemomenten komen andere, al dan niet gerelateerde bezorgdheden naar boven → iets mee doen!

Sterke samenwerking gemeente-woonmaatschappij: grote meerwaarde

- Afstemming i.v.m. groenontwerp en –beheer
- Afstemming en overleg in verband met regelgevend kader
 - Bouwcode
- Ondersteuning van participatie tot uitvoering
- Kerntakenverdeling en expertise:
 - Woonmaatschappij > 1^e focus op wonen
 - Betrokken gemeenten > ambitie verhogend

Begeleiding

4. Analyse

Co-creatiemoment 1

Tijdens het eerste co-creatiemoment is het vooral de bedoeling om voeling te krijgen met wat er leeft in de buurt. Ook kan je van deze gelegenheid gebruik maken om enthousiasme te creëren en medetrekking te vinden voor de ontharding en vergroening. Denk eraan om namen, e-mailadressen en telefoonnummers te noteren.

Twee vragen staan centraal tijdens dit moment:

- > 'Hoe beleven de bewoners de plaats vandaag?'
- > 'Waar dromen de bewoners van voor de toekomst?'

In Edegem konden mensen hun opmerkingen en ideeën aanduiden en noteren op panelen met plannen en referentiebeelden. Dat werkte heel goed.

- * Je kan in de gedeelde map voorbeelden terugvinden van de panelen uit Edegem en Laakdal die gebruikt werden tijdens de co-creatiesessies met buurtbewoners.
- * Je kan in de gedeelde map een flyer voor het co-creatiemoment in Edegem terugvinden.

Analyse van de plek

De ontwerper maakt een grondige SWOT-analyse mbt verschillende thema's:

- > Groen: soort groen (inheems, biodiversiteit, biodiversiteit, biodiversiteit, biodiversiteit), groenonderhoud, uitzicht, gebruik, waar ligt de grootste potentie om groen te versterken...

Eerste co-creatiemoment in Edegem - Comisol

- > Water: infiltratiecapaciteit, oppervlakte verharding, afwatering, kolken, waar ligt de grootste potentie om te ontharden... Streef 'slimme ontharding' na, waarbij het water van omliggende verharding kan afvloeien naar de ontharde vakken en hier kan infiltreren. Er kan bijvoorbeeld rond bestaande straatkolken onthard worden, waarbij die kolken bij piekregens nog steeds een overstortfunctie behouden. Zie hier voor meer info over dit principe, en de praktische en plant-technische uitvoering ervan: <https://breekijzer.be/projecten/ruimteronddekolk>

Ruimte rond de kolk - Kroonhove, Oostkamp

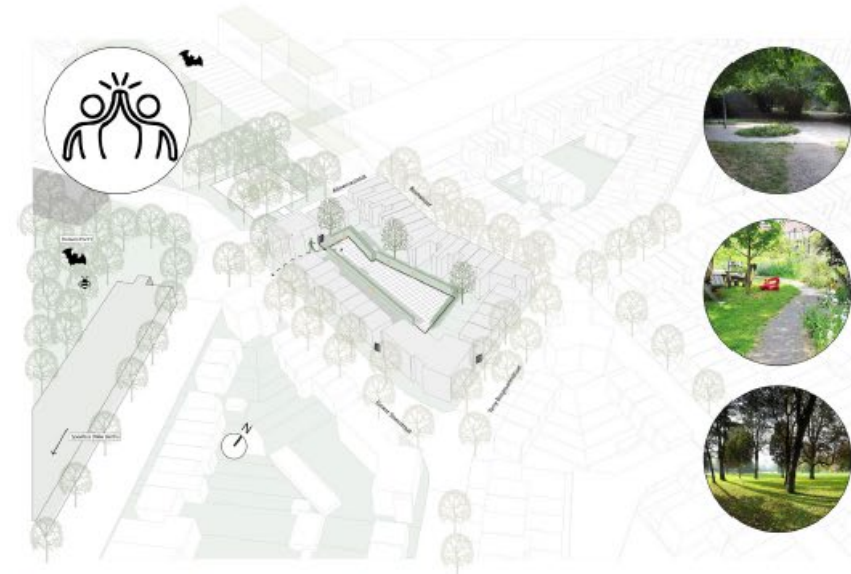
- > Bodem: hoe ziet de bodem eruit qua infiltratiecapaciteit en funderingsdikte. Hoe voedselrijk is de aanwezige bodem? Vermijd bij bodemverzet sowieso het aanvoeren van te voedselrijke bodem (omwille van een hogere onderhoudsnood).
- ◇ Leerles: laat zo snel mogelijk een proefboring doen van de ondergrond. In de twee proefprojecten was de fundering dikker dan we dachten.
- > Mobiliteit en parkeren: gebruik van parkeerplaatsen, laad- en loszones, wegen voor brandweer, huisvuilophaling...
- ◇ Leerles: vraag zo snel mogelijk de randvoorwaarden van brandweer en huisvuilophaling op. Dit is heel bepalend voor wat er mogelijk is.

- > Accommodatie: gebruik van speelvoorzieningen, banken, sport- en speelvoorzieningen...

- * Je kan in de gedeelde map een presentatie terugvinden met de analyse van de wijk en het schetsontwerp van Brouwerijstraat Laakdal.

Debriefing co-creatiemoment 1

Met de werkgroep evalueer je het eerste co-creatiemoment en stel je, op basis van de analyse van de ontwerper, de input van bewoners en de randvoorwaarden van gemeente en woonmaatschappij, de krijtlijnen van het project vast. Gebruik hiervoor opnieuw de tetrad en pas de eerste versie aan waar nodig.

Contextanalyse van de site in Edegem - Stramien

Begeleiding

- Begeleiding & advies aan de hand van de leerlessen uit Groenblauwe Parels / het stappenplan
 - Intakegesprek
 - Plan van aanpak (op maat)
 - 3 interactieve vergaderingen/workshops met de werkgroep (ca. 2,5u)
 - Voornamelijk aan het begin van het project om het project op de rails te zetten
 - 3 korte videocalls om vragen te beantwoorden (ca. 30 min)
 - Gedurende het traject
 - Adviesverslag

- Prijs: € 9.950

Begeleiding

Keuze tussen:

- Focus op voorbereidende fase
 - Welke wijk wil je aanpakken?
 - Krijtlijnen: beweegreden, doel, richting en instrument
 - Analyse van de plek
 - Participatietraject
 - Aanstellen van een ontwerper
- Focus op ontwerpfase
 - Krijtlijnen: beweegreden, doel, richting en instrument
 - Analyse van de plek
 - Schetsontwerp
 - Ontwerp

Eva Heuts

eva.heuts@vibe.be

03/218.10.68

<https://www.vibe.be/projecten/sociale-woonwijken-vergroenen-praktische-lessen-uit-edegem-en-laakdal/>